

บทที่ 3

ความรับผิดของผู้รับประกันภัย

3.1 ค่าใช้จ่ายไหมทดแทน

3.1.1 หน้าที่ค่าใช้จ่ายไหมทดแทนเกิดขึ้นเมื่อใด

สัญญาประกันวินาศภัย เป็นสัญญาที่ผู้รับประกันภัยมีหน้าที่จะต้อง
 ใช้จ่ายสินไหมทดแทนให้แก่ผู้รับประกัน โฆษน์ หน้าที่นี้ถือได้ว่าเป็นหน้าที่อันสำคัญที่สุด
 ของฝ่ายผู้รับประกันภัย เพราะเป็นการชำระหนี้ตอบแทนผู้เอาประกันภัย ซึ่งได้ชำระ
 เบี้ยประกันภัยให้แก่ตน โดยที่สัญญาประกันวินาศภัยเป็นสัญญาชดค่าใช้จ่าย
 ดังนั้น หน้าที่จ่ายค่าสินไหมทดแทนจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อมีความเสียหายเกิดขึ้น และ
 ความเสียหายนั้นเป็นผลเนื่องมาจากภัยที่ระบุไว้ในสัญญาเท่านั้น ไม่หมายความว่า
 เมื่อผู้รับประกันภัยได้รับความเสียหาย ก็จะมีสิทธิขอรับค่าสินไหมทดแทนได้เสมอไป

นอกจากนี้มีหลักที่ถือกันทั่วไปว่า ความเสียหายที่ผู้รับประกันภัย
 จะชดใช้ให้ นั้น จะต้องเป็นผลโดยตรง (direct consequence) ที่เกิดจากภัยที่ผู้รับประกัน-
 ภัยรับเสี่ยง เรื่องนี้ในตำรากฎหมายต่างประเทศบางเล่มเรียกว่า เหตุอันใกล้ชิด
 (proximate cause) ซึ่งหมายความว่า ผลที่เกิดขึ้น (ความเสียหาย) ต้องมีส่วนสัมพันธ์
 อันใกล้ชิดหรือต่อเนื่องกับเหตุ (ภัยที่รับเสี่ยง)

ปัญหาว่า กรณีเช่นใดจึงจะถือได้ว่า ความเสียหายเป็นผลโดย
 ตรงอันเกิดจากภัยที่รับเสี่ยงนั้น ศาลฎีกาได้เคยวินิจฉัยไว้แล้ว คือ คำพิพากษาฎีกา
 ที่ 1431/2498 จำเลยต้องรับผิดในการที่รถของโจทก์ไปกระแทกกับเสาไฟฟ้าด้วย
 เพราะเป็นผลโดยตรงจากการที่รถซึ่งโจทก์รับประกันถูกรถจำเลยชน

ในบางกรณีเมื่อเกิดวินาศภัยแล้ว ผู้รับประกันภัยยังไม่สามารถ
 จ่ายค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้เอาประกันภัยได้เลย แต่จะต้องปฏิบัติหน้าที่อื่นเสียก่อน
 ทั้งนี้ ตามที่มีกฎหมายกำหนดไว้ กรณีเช่นว่านี้ได้แก่

ก. หน้าที่ของผู้รับประกันภัยตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมาย

แพ่งและพาณิชย์มาตรา 231 วรรคสอง และวรรคสาม

ตามวรรคสองหมายถึง กรณีที่ถ้าทรัพย์สินที่ได้เอาประกันภัยไว้ เป็นอสังหาริมทรัพย์ หรือสังหาริมทรัพย์ที่กฎหมายอนุญาตให้ทำจำนองได้ และผู้รับประกันภัยได้รู้ หรือควรจะรู้ว่าทรัพย์สินนั้นมีจำนอง หรือบุริมสิทธิอย่างอื่นติดอยู่ กฎหมายห้ามมิให้ผู้รับประกันภัยใช้เงินให้แก่อเอาประกันภัย จนกว่าจะได้บอกกล่าวให้เจาหนี้ผู้รับจำนอง หรือเจาหนี้บุริมสิทธิได้ทราบแล้ว ว่าจะใช้เงินให้แก่อเอาประกันภัย และเจาหนี้ผู้รับจำนอง หรือเจาหนี้บุริมสิทธิไม่คัดค้านมาภายในหนึ่งเดือน นับแต่วันบอกกล่าวให้ทราบ เมื่อพนกำหนดแล้วไม่มีการคัดค้าน ผู้รับประกันภัยจึงจะจ่ายเงินได้ แต่ถาได้รับคำคัดค้านภายในกำหนดเวลาดังกล่าวข้างตน ก็ต้องระงับจ่ายเงินไว้

ตามวรรคสามได้แก่กรณีที่ทรัพย์สินที่ได้เอาประกันภัยไว้เป็นสังหาริมทรัพย์ กฎหมายไม่ห้าม คือว่า ถ้าผู้รับประกันภัยอยากจะจ่ายเงินให้แก่อเอาประกันภัยก็ทำได้ แต่อย่างไรก็ดี ถ้าผู้รับประกันภัยรู้ หรือควรจะรู้ว่าทรัพย์สินที่เอาประกันภัยตกอยู่ในบังคับจำนำ หรือบุริมสิทธิอย่างอื่น ผู้รับประกันภัยต้องงดจ่ายเงินไว้ก่อน แล้วปฏิบัติเช่นเดียวกับวรรคสอง

ข. หน้าที่ของผู้รับประกันภัยตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมาย

แพ่งและพาณิชย์มาตรา 232

ตามมาตรานี้ ก็เป็นเรื่องห้ามผู้รับประกันภัยจ่ายค่าสินไหมทดแทนเป็นเงิน (แทนทรัพย์สินที่ถูกทำลาย หรือบุบสลาย) ให้แก่อผู้รับจำนอง ผู้รับจำนำ หรือเจาหนี้บุริมสิทธิคนอื่น ก่อนที่หนี้ประธาน (หนี้ซึ่งได้อเอาทรัพย์สินดังกล่าวเป็นประกัน) จะถึงกำหนด

ค. หน้าที่ของผู้รับประกันภัยตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติ

ประกันวินาศภัย พ.ศ. 2510 มาตรา 31

หน้าที่ของผู้รับประกันภัยตามมาตรานี้ เป็นหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติตามคำสั่งของนายทะเบียนประกันวินาศภัย ซึ่งสั่งให้ผู้รับประกันภัยงดใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้รับประกัน โยชน์ คำสั่งของนายทะเบียนนี้ ออกโดยอาศัยอำนาจตามมาตรา

31 เนื่องจากเห็นด้วยกับรายงานของพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาว่า มีเหตุอันควรสงสัยว่า วนาศักดิ์ที่เกิดแก่ทรัพย์สินที่เอาประกันภัยนั้น เกิดด้วยความทุจริตของผู้เอาประกันภัย หรือผู้รับประกัน เมื่อได้รับคำสั่งดังกล่าวแล้ว ผู้รับประกันภัยจะต้องจ่ายค่าสินไหมทดแทนไว้จนกว่าจะมีคำสั่งเพิกถอน

3.1.2 ใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้ใด

ปัญหาว่าจะต้องใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้ใดนี้ไม่มีข้อยุ่งยาก เพราะมีกำหนดไว้โดยชัดแจ้งแล้วในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 862 คือบัญญัติว่า บุคคลผู้จะพึงได้รับค่าสินไหมทดแทนได้แก่

ก. ผู้รับประกันภัย โดยปกติผู้รับประกันภัยก็คือ ตัวผู้เอาประกันภัยเอง ทั้งนี้ กฎหมายเปิดโอกาสไว้ว่า ผู้เอาประกันภัยและผู้รับประกันภัยจะเป็นบุคคลคนเดียวกันก็ได้ ในกรณีที่ผู้เอาประกันภัยประสงค์จะให้บุคคลภายนอกได้รับประโยชน์จากสัญญาประกันภัย และได้ระบุชื่อไว้ในกรมธรรม์ บุคคลภายนอกก็ย่อมกลายเป็นผู้รับประกันภัยไป

ข. ผู้รับประกันภัยอาจจะต้องใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่บุคคลอื่นซึ่งมิได้เป็นผู้รับประกันภัย คือ ต้องจ่ายให้แก่ผู้รับโอนทรัพย์สินที่เอาประกันภัยตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 875 ซึ่งจะได้พิจารณาต่อไปโดยละเอียดในบทที่ 6

ค. ผู้รับประกันภัยอาจจะต้องใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่บุคคลที่มีสิทธิในช่วงทรัพย์สิน ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 231 และมาตรา 232

ง. ในการประกันภัยค่าเงินใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่บุคคลผู้ต้องเสียหาย ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 887 วรรคสอง

บุคคลผู้มีสิทธิรับค่าสินไหมทดแทนจากผู้รับประกันภัยทั้ง 4 พวกดังกล่าวข้างต้นนั้น เป็นบุคคลผู้มีสิทธิตามความหมายของกฎหมายบัญญัติ แต่ไม่ควรลืมว่า ในกรณีที่ค่าสินไหมจ่ายพิทักษ์ทรัพย์สิน (ของบุคคลเหล่านั้น) เด็ดขาดในคดีล้มละลายหรือในกรณีที่บุคคลเหล่านั้นตกเป็นลูกหนี้ตามคำพิพากษา ผู้รับประกันภัยอาจต้องใช้ค่า

สินไหมทดแทนให้แก่เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ หรือเจ้าพนักงานบังคับคดีแล้วแต่กรณี
ดังนี้ เป็นไปตามวิธีการที่กำหนดไว้ในกฎหมายวิธีสบัญญัติ

3.1.3 วิธีใช้ค่าสินไหมทดแทน

แม้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ในส่วนที่เกี่ยวกับการประกัน
วินาศภัยจะมีได้บัญญัติไว้โดยตรงว่า การใช้ค่าสินไหมทดแทนนั้นจะต้องกระทำโดยวิธี
ใดก็ตาม แต่เมื่อพิเคราะห์หุดับบัญญัติของกฎหมายโดยตลอดแล้ว เป็นที่เข้าใจได้ว่า
วิธีใช้ค่าสินไหมทดแทนโดยปกติจะต้องเป็นเงิน เพราะแม้แต่ในประมวลกฎหมายแพ่ง
และพาณิชย์มาตรา 867 (4) ยังบังคับว่า ในกรณีธรรมประกันภัยต้องมีระบุจำนวนเงิน
ซึ่งเอาประกันภัยไว้ ในขณะที่เดียวกันก็ไม่มีกฎหมายห้ามคู่สัญญาที่จะตกลงกันเป็นอย่าง
อื่น เกี่ยวกับวิธีใช้ค่าสินไหมทดแทนโดยวิธีอื่น

การใช้ค่าสินไหมทดแทนโดยวิธีอื่นนอกจากเงินนี้ คำลฎีกาก็ยอม
รับ ดังคำพิพากษาลฎีกาที่ 1006/2503 ซึ่งวินิจฉัยว่า ผู้รับประกันภัยได้จัดการซ่อม
แซมรถที่รับประกันภัยให้แก่ผู้เอาประกันภัยแล้ว แม้ผู้รับประกันภัยจะยังไม่ได้ชำระ
ราคาค่าซ่อม (ให้แก่ผู้รับจ้าง) ก็เรียกได้ว่า ได้ชดใช้ค่าเสียหายให้แก่ผู้เอาประกันภัย
แล้ว

ด้วยเหตุผลดังได้กล่าวมาแล้วข้างต้น จึงสรุปได้ว่า ค่าสินไหม
ทดแทนซึ่งผู้รับประกันภัยจะต้องจ่ายตามสัญญาประกันวินาศภัย แตกต่างกับค่าสินไหม
ทดแทนซึ่งเจ้าหน้าที่เรียกเอาได้จากลูกหนี้ เพื่อความเสียหายเช่นที่ตามปกติยอมเกิด
ขึ้น แต่การไม่ชำระหนี้ตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 222
เพราะค่าสินไหมทดแทนในกรณีหลังนี้ต้องเป็นเงินอย่างเดียวเท่านั้น (1)

(1) ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์
ว่าด้วย นิติกรรมและหนี้, (พระนคร : โรงพิมพ์ศรีพัฒนา, 2478), หน้า 1046

สำหรับกรมธรรม์ประกันอัคคีภัยซึ่งได้รับความเห็นชอบจากทาง
ราชการแล้วนั้น ได้กำหนดวิธีใช้ค่าสินไหมทดแทนไว้ดังนี้

"ถ้าทรัพย์สินที่เอาประกันภัยดังกล่าว หรือส่วนหนึ่งส่วน
ใดของทรัพย์สินที่เอาประกันภัยนี้ต้องวินาศไปด้วยเพลิงไหม้ หรือฟ้าผ่า
ระหว่างกำหนดเวลาที่ได้อาประกันภัยไว้ดังระบุในตารางแห่งกรม-
ธรรม์ บริษัทยอมรับผิดเพื่อทำใช้ หรือจัดหาสิ่งทดแทน หรือจ่ายค่าสิน
ไหมทดแทนให้แก่ผู้เอาประกันภัยตามราคาความเสียหาย....."

วิธีใช้ค่าสินไหมทดแทนตามที่ระบุไว้ในกรมธรรม์ประกันภัยจึงมี
อยู่ 3 วิธี ซึ่งผู้รับประกันภัยอาจเลือกปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่ง คือ

- (1) ทำใช้ ซึ่งก็หมายความว่า จัดการซ่อมแซมทรัพย์สินที่ได้
ได้รับความเสียหาย ให้สามารถใช้ประโยชน์ได้เหมือนเดิม
- (2) จัดหาสิ่งทดแทน ได้แก่การจัดหาทรัพย์สินอันใหม่มาแทน
ทรัพย์สินเดิมที่เสียหาย
- (3) จ่ายค่าสินไหมทดแทน ซึ่งจะหมายถึงอย่างอื่นไปไม่ได้
นอกจากเป็นตัวเงิน

หลักกฎหมายอังกฤษและอเมริกา

กำหนดวิธีใช้ค่าสินไหมทดแทนได้สองประการคือ

- (1) ใช้ค่าสินไหมทดแทนเป็นเงิน หรือ
- (2) จัดให้ทรัพย์สินที่เอาประกันภัย หรือทรัพย์สินของผู้ต้องเสียหาย

(ในกรณีประกันความรับผิด - liability insurance ซึ่งเทียบได้กับการประกันภัยค่าจูน
ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์) กลับสู่สภาพเดิม หรือใกล้เคียงกับสภาพเดิม
ก่อนเกิดวินาศภัย ซึ่งวิธีนี้เรียกว่า reinstatement

ในกรณีที่ทรัพย์สินที่เอาประกันภัยเสียหายโดยสิ้นเชิง (total loss)
เช่นมีการประกันอัคคีภัยตัวอาคาร และสินทรัพย์ในอาคาร reinstatement (2) ย่อม

(2) The Chartered Insurance Institute, Fire Insurance Law and Claims,
(Birkenhead : Willmer Brothers Limited), p. 127

หมายถึงการที่ผู้รับประกันภัยจัดสร้างตัวอาคารขึ้นใหม่ และจัดหาสินค้าที่มีสภาพอย่าง เดียวกัน หรือคล้ายคลึงกับสินค้าที่ถูกเพลิงไหม้มาทดแทนให้ แต่ถาทรัพย์สินที่เอา ประกันภัยเสียหายแต่เพียงบางส่วน (partial loss) reinstatement ย่อมหมายถึงการ ซ่อมแซมทรัพย์สินส่วนที่ชำรุดเสียหายให้คืนสู่สภาพเดิม

เมื่อเปรียบเทียบแล้ว วิธีการใช้ค่าสินไหมทดแทนของผู้รับประกัน ภัยทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ กำหนดไว้เหมือนกัน เพราะ reinstatement ก็ คือการทำให้ (to make good) หรือการจัดหาสิ่งทดแทน (to replace) ตามที่กำหนดไว้ ในกรมธรรม์ประกันอัคคีภัยของไทยนั่นเอง

ปัญหามักจะไม่ค่อยมีในกรณีที่การใช้ค่าสินไหมทดแทนกระทำโดย การซ่อมแซมทรัพย์สินที่เสียหาย หรือจัดหาของใหม่มาทดแทน ข้อยุ้งยากมักจะเกิดขึ้น เมื่อผู้รับประกันภัยจะต้องชดใช้เป็นเงิน ซึ่งแน่นอนที่สุด ก่อนมีการชดใช้ค่าเสียหาย จำเป็นจะต้องตีราคาวินาศภัย เพื่อทราบจำนวนของค่าสินไหมทดแทนว่า ควรจะเป็น เงินสักเท่าใด เมื่อทราบจำนวนค่าสินไหมทดแทนแล้ว ถ้าฝ่ายที่มีสิทธิรับเงินประกัน เห็นชอบด้วย เรื่องก็จบลงง่าย แต่ถ้าฝ่ายผู้มีสิทธิรับเงินประกันเห็นว่า ค่าสินไหม ทดแทนที่กำหนดขึ้นโดยการตีราคาของผู้รับประกันภัยมีจำนวนน้อยกว่าที่เขาต้อง เสียหายแล้ว ก็อาจจำเป็นต้องมีการนำคดีขึ้นสู่ศาลพิจารณา ฉะนั้น เพื่อขจัดปัญหาข้อทุม เดียงเกี่ยวกับจำนวนค่าสินไหมทดแทนระหว่างผู้รับประกันภัยกับผู้สิทธิได้รับเงิน ประกัน จึงได้มีการกำหนดวิธีระงับข้อพิพาทไว้เสียขึ้นหนึ่งก่อนคดีถึงศาล วิธีระงับ ข้อพิพาทเช่นว่านี้ คือ ข้อกำหนดเกี่ยวกับอนุญาโตตุลาการ ซึ่งระบุไว้ในกรมธรรม์ ประกันภัย เป็นเงื่อนไขของการรับประกันภัย

อย่างไรก็ดี แม้จะได้มีการกำหนดวิธีการระงับข้อพิพาท โดยการ เสนอเรื่องให้อนุญาโตตุลาการพิจารณาไว้แล้วก็ตาม ก็ไม่เป็นที่แน่นอนเสมอไปว่า เรื่องจะยุติเพียงชั้นอนุญาโตตุลาการเท่านั้น ในบางครั้งศาลก็ยังคงต้องเป็นผู้ชี้ขาด จำนวนค่าสินไหมทดแทน เรื่องเช่นนี้อาจเกิดขึ้นได้เสมอ ดังเช่นที่ปรากฏในคำ พิพากษาฎีกาที่ 616 - 629/2509 ซึ่งวินิจฉัยว่า เมื่อผู้รับประกันภัยปฏิเสธที่จะชด

ใช้ค่าเสียหายโดยสิ้นเชิง ก็ไม่จำเป็นต้องตั้งอนุญาโตตุลาการก่อนฟ้อง เพราะการตั้งอนุญาโตตุลาการจำเป็นเฉพาะเมื่อมีข้อแตกต่างกันในเรื่องค่าเสียหายเท่านั้น ไม่ใช้ในกรณีที่ผู้รับประกันภัยปฏิเสธที่จะไม่ใช้ค่าเสียหายเลย

ยิ่งไปกว่านั้น ในสหรัฐอเมริกายังมีวิธีคิดจำนวนเงินค่าสินไหมทดแทนในกรณีวินาศภัยไว้ โดยถือเป็นหลักว่า ผู้รับประกันภัยจะจ่ายค่าสินไหมทดแทนให้ได้ไม่เกินมูลค่าที่แท้จริงของทรัพย์สินที่เอาประกันภัยในขณะที่เกิดวินาศภัย (actual cash value) มูลค่าดังกล่าวคือผลต่างระหว่างราคาของทรัพย์สินใหม่หากจะต้องจัดให้แทนหักด้วยค่าเสื่อมราคา

Actual Cash Value = Replacement cost less depreciation

การคำนวณหาค่าสินไหมทดแทนโดยวิธีนี้ ถือปฏิบัติกันเกือบเป็นสากล เพราะถ้าจะจ่ายค่าสินไหมทดแทนให้เท่ากับจำนวนเงินที่จะต้องใช้จ่ายในการจัดหาทรัพย์สินใหม่ให้แทนแล้ว ก็จะเท่ากับว่า ผู้เอาประกันภัยได้รับชดใช้มากกว่าที่ตนเสียหาย อย่างไรก็ตาม กรณีอาจตกลงกันว่า ในการจ่ายค่าสินไหมทดแทนเพื่อวินาศภัย ผู้รับประกันภัยจะจ่ายให้เต็มราคา โดยไม่หักค่าเสื่อมราคาออกก่อนก็ได้⁽³⁾ ซึ่งมีชื่อเรียกว่า "Replacement cost insurance" ซึ่งการประกันภัยประเภทนี้มีน้อยมาก ตัวอย่างที่พบ คือ ประกันอัคคีภัยโรงเรือน หรืออาคาร เป็นต้น

อนึ่ง สำหรับการประกันภัยในประเทศไทย ถ้าในสัญญาประกันภัยมิได้กำหนดวิธีคิดหาค่าสินไหมทดแทนตามวิธีดังกล่าวข้างต้นไว้ เมื่อมีคดีถึงศาล ศาลไทยอาจใช้วิธีอื่น คือ อาจนำวิธีกำหนดค่าสินไหมทดแทนเพื่อละเมิดที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 438 มาประกอบในการพิจารณากำหนดจำนวนค่าสินไหมทดแทนก็ได้

(3) Lewis E. Davids, Dictionary of INSURANCE, (Paterson, New Jersey : Littlefield, Adams & Co., 1959), p. 179

3.1.4 ขอบเขตของการใช้ค่าสินไหมทดแทน

เมื่อทราบว่าจะต้องใช้ค่าสินไหมทดแทนเมื่อใด และให้แก่ผู้ใดแล้ว ต่อไปนี้จะพิจารณาว่า ค่าสินไหมทดแทนที่จะต้องใช้ให้แก่ผู้มีสิทธิได้รับนั้นมีขอบเขตเพียงใด หรืออีกนัยหนึ่ง ค่าสินไหมทดแทนจะครอบคลุมถึงความเสียหายหรือค่าใช้จ่ายประการใดบ้าง ในบัญญัตินี้ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 877 บัญญัติว่า

"ผู้รับประกันภัยจำต้องใช้ค่าสินไหมทดแทนดังจะกล่าวต่อไปนี้คือ

- 1) เพื่อจำนวนวินาศภัยอันแท้จริง
- 2) เพื่อความบอบสลายอันเกิดแก่ทรัพย์สินซึ่งได้อเอาประกันภัยไว้

เพราะได้จัดการตามสมควร เพื่อป้องกันความวินาศภัย

- 3) เพื่อบรรดาค่าใช้จ่ายอันสมควรซึ่งได้เสียไป เพื่อรักษาทรัพย์สินซึ่งเอาประกันภัยไว้ให้มีวินาศ

.....
"

นอกจากการใช้ค่าสินไหมทดแทนจะถูกจำกัดให้อยู่ในขอบเขตตามมาตรา 877 แล้ว การตีราคาจำนวนวินาศภัยจะต้องตีราคา ณ สถานที่ และในเวลาซึ่งเกิดเหตุวินาศภัย ซึ่งตรงกับหลักกฎหมายของอังกฤษ⁽⁴⁾ ทุกประการ

อนึ่ง มาตรา 877 (1) กำหนดว่า จะต้องจ่ายค่าสินไหมทดแทนเพื่อจำนวนวินาศภัยอันแท้จริงเท่านั้น ดังนั้น ผู้รับประกันภัยจึงไม่อาจเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนเพราะเหตุขาดรายได้ หรือเพื่อความเสียหายอันเป็นผลต่อเนื่องจากการเกิดวินาศภัย (consequential loss) แต่คู่สัญญาอาจทำความตกลงให้กรมธรรม์รับประกันภัยคุ้มครองถึงความเสียหายที่อาจมีได้ ทั้งนี้ เนื่องจากบทบัญญัติของมาตรา

(4) The Chartered Insurance Institute, op. cit., p. 94

877 มิใช่กฎหมายที่เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อย หรือศีลธรรมอันดีของประชาชน

อย่างไรก็ดี ควรระลึกว่าหลักสำคัญเกี่ยวกับการใช้ค่าสินไหมทดแทนของผู้รับประกันภัยนั้นอยู่ที่ว่า ไม่ว่ากรณีจะเป็นประการใด ผู้รับประกันภัยไม่จำเป็นต้องใช้ค่าสินไหมทดแทนเกินไปกว่าจำนวนเงินซึ่งเอาประกันภัยไว้

ปรากฏว่าตามกฎหมายของอังกฤษ คู่สัญญาอาจตกลงกันว่า ค่าใช้จ่ายอันสมควรที่ผู้เอาประกันภัยได้เสียไปเพื่อรักษาตัวทรัพย์สินที่เอาประกันภัยนั้น ไม่รวมอยู่ในจำนวนเงินที่เอาประกันภัย (sum insured) ก็ได้⁽⁵⁾ จึงมีปัญหาว่า ตามกฎหมายไทยคู่สัญญาจะตกลงกันเช่นนั้นได้หรือไม่ ผู้เขียนเห็นว่า คู่สัญญาเมื่ออำนาจทำ ความตกลงกันดังกล่าวได้หรือไม่ ขึ้นอยู่กับข้อเท็จจริงที่ว่า กรมธรรม์ประกันภัยรวมทั้งเอกสารประกอบหรือแนบท้ายกรมธรรม์ที่มีข้อสัญญาดังกล่าว ได้รับความเห็นชอบจากนายทะเบียนประกันวินาศภัยตามมาตรา 21 แห่งพระราชบัญญัติประกันวินาศภัย พ.ศ. 2510 หรือไม่ ถ้าได้รับความเห็นชอบแล้ว ก็ย่อมตกลงกันดังกล่าวได้ กรณีเช่นนี้ไม่เป็นการต้องห้ามตามมาตรา 23 (10) แห่งพระราชบัญญัติประกันวินาศภัย พ.ศ. 2510 เพราะถ้าข้อตกลงดังกล่าวซึ่งระบุไว้ในกรมธรรม์ประกันภัย หรือเอกสารประกอบแนบท้ายกรมธรรม์ประกันภัย ได้รับความเห็นชอบมาแล้ว จะเรียกว่า เป็นการให้ประโยชน์เป็นพิเศษแก่ผู้เอาประกันภัย นอกเหนือจากที่กำหนดไว้ในกรมธรรม์ประกันภัยย่อมไม่ถูกต้อง

3.1.5 จำนวนค่าสินไหมทดแทนที่จะต้องใช้

โดยที่การใช้ค่าสินไหมทดแทนตามสัญญาประกันภัยนั้นมีหลายแบบหลายกรณี ทั้งนี้ ย่อมขึ้นอยู่กับข้อเท็จจริงหรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นเรื่อง ๆ ไป หรือยอมเป็นไปตามข้อตกลงในสัญญาประกันภัยว่า คู่สัญญาได้ทำกันไว้เป็นประการใด

(5) E.R. Hardy Ivamy, Fire and Motor Insurance, (London : Butterworths, 1973), p. 141

ดังนั้น ในการพิจารณาถึงจำนวนค่าสินไหมทดแทนที่ผู้รับประกันภัยจะต้องใช้ จะขอแยกพิจารณาเป็นกรณี ๆ ไป

ก. กรณีที่ผู้เอาประกันภัยทำสัญญาประกันภัยไว้หลายราย

ได้แก่กรณีตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 870 และมาตรา 871 ซึ่งเป็นการวางหลักเกณฑ์ว่า เมื่อมีการประกันภัยหลายราย ความรับผิดชอบในการใช้ค่าสินไหมทดแทนของผู้รับประกันภัยแต่ละรายจะเป็นไปอย่างไร

จากบทบัญญัติของทั้งสองมาตราพอจะสรุปได้ว่า การประกันภัยหลายรายจะต้องประกอบด้วยข้อเท็จจริง โดยครบถ้วนดังต่อไปนี้⁽⁶⁾ คือ

1) ในสัญญาประกันภัยทุกสัญญา มีผู้เอาประกันภัยคนเดียว

2) ทรัพย์สินที่เอาประกันภัยเป็นทรัพย์สินเดียวกัน

3) ผู้รับประกันภัยในแต่ละสัญญาไม่ใช่บุคคลคนเดียวกัน

4) ภัยที่ผู้รับประกันภัยทั้งหลายยอมเข้าเสี่ยงแทนนั้น จะต้องเป็นภัยอย่างเดียวกัน ส่วนภัยที่สัญญาประกันภัยคุ้มครองถึงนั้นจะมีประเภทเดียวหรือหลายประเภทก็ไม่เป็นไร ความสำคัญขอให้จำนวนและประเภทของภัยที่รับเสี่ยงเท่ากัน และเหมือนกันเท่านั้นเป็นใช้ได้

5) สัญญาประกันภัยที่จะนำมาพิจารณาว่าเป็นการประกันภัยหลายรายหรือไม่ จะต้องเริ่มมีผลคุ้มครองแล้ว และยังไม่สิ้นอายุ

6) มีสัญญาประกันภัยตั้งแต่สองฉบับขึ้นไป

(6) จาร์ลส์ เชมะจารุ, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยประกันภัย, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา ลาดพร้าว, 2515), หน้า 123-25

หลักกฎหมายไทย

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 870 "ถ้าได้ทำสัญญาประกันภัยเป็นสองราย หรือกว่านั้นพร้อมกันเพื่อความวินาศภัยอันเดียวกัน และจำนวนเงินซึ่งเอาประกันภัยรวมกันทั้งหมดนั้น ท่วมจำนวนที่วินาศจริงไซ้ ท่านว่าผู้รับประกันภัยซึ่งชอบที่จะได้รับค่าสินไหมทดแทนเพียงเสมอจำนวนวินาศจริงเท่านั้น ผู้รับประกันภัยแต่ละคนต้องใช้จ่ายเงินจำนวนวินาศจริงแบ่งตามส่วนมากน้อยที่ตนได้รับประกันภัยไว้

อันสัญญาประกันภัยทั้งหลาย ถ้าลงวันเดียวกัน
ท่านให้ถือว่าได้ทำพร้อมกัน

ถ้าได้ทำสัญญาประกันภัยเป็นสองราย หรือกว่านั้นสืบเนื่องเป็นลำดับกัน ท่านว่าผู้รับประกันภัยคนแรกจะต้องรับผิดชอบเพื่อความวินาศภัยก่อน ถ้าและจำนวนเงินซึ่งผู้รับประกันภัยคนแรกได้ใช้นั้นยังไม่คุ้มจำนวนวินาศไซ้ ผู้รับประกันภัยคนถัดไปก็ต้องรับผิดชอบในส่วนที่ยังขาดอยู่นั้นต่อ ๆ กันไป จนกว่าจะคุ้มวินาศ"

มาตรา 871 "ถ้าได้ทำสัญญาประกันภัยเป็นสองราย หรือกว่านั้นพร้อมกันก็ดี หรือสืบเนื่องเป็นลำดับกันก็ดี ท่านว่าการที่ยอมสละสิทธิอันมีต่อผู้รับประกันภัยรายหนึ่งนั้น ไม่กระทบกระทั่งถึงสิทธิและหน้าที่ของผู้รับประกันภัยรายอื่น ๆ"

การสละสิทธิของผู้มีสิทธิได้รับค่าสินไหมทดแทนตามมาตรา 871 มีความหมายว่า ผู้รับประกันภัยไม่เรียกเอาค่าสินไหมทดแทนตามลำดับก่อนหลังหรือไม่เรียกตามส่วนเฉลี่ยที่ผู้รับประกันภัยแต่ละรายควรต้องชดใช้ ผู้รับประกันภัยอาจอ้างข้อนี้ขึ้นและไม่ยอมรับผิดชอบได้⁽⁷⁾

(7) พระวรภักดีพิบูลย์, พจนานุกรมกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1-6 เรียงตามตัวอักษร, (พระนคร : โรงพิมพ์รุ่งเรืองรัตน์, 2511), หน้า 615

เมื่อพิจารณาเหตุโดยละเอียดแล้วจะเห็นว่า มาตรา 870 และมาตรา 871 เป็นเหตุให้เกิดข้อโต้แย้งเสียเปรียบในระหว่างผู้รับประกันภัยด้วยกัน บริษัทผู้รับประกันภัยจึงได้หาทางป้องกันผลประโยชน์ของตน โดยวางข้อกำหนดไว้เป็นเงื่อนไขแห่งความรับผิดในสัญญาประกันภัย ซึ่งหมายความว่า ถ้าผู้เอาประกันภัยไม่ปฏิบัติตาม จะมีผลให้ผู้รับประกันภัยหลุดพ้นจากความรับผิดไปเลยทีเดียว ตัวอย่างเงื่อนไขดังกล่าวในกรมธรรม์ประกันอัคคีภัยมีดังนี้

"2. การเอาประกันภัยกับบริษัทประกันภัยอื่น ๆ

ผู้เอาประกันภัยต้องแจ้งให้บริษัททราบถึงการรับประกันภัยซึ่งได้มีไว้แล้ว หรือซึ่งจะมีขึ้นภายหลังในทรัพย์สินที่ได้เอาประกันภัยไว้ นี้ มิฉะนั้น บริษัทย่อมพ้นจากความรับผิดเพื่อวินาศภัย หรือความเสียหายใด ๆ อันจะพึงมีขึ้นตามกรมธรรม์ฉบับนี้ เว้นแต่จะได้มีการแจ้งดังกล่าว และบริษัทได้บันทึกหรือสลักหลังซึ่งรายการประกันภัยนั้นไว้ในกรมธรรม์ฉบับนี้ก่อนเกิดวินาศภัย หรือความเสียหายนั้น"

หลักกฎหมายญี่ปุ่น

ประมวลกฎหมายพาณิชย์บัญญัติไว้เหมือนกับกฎหมายไทยทุกประการ เพียงแต่แยกออกเป็นสามมาตรา แทนที่จะเป็นสองมาตราดังของไทย โดยแยกเนื้อหาของวรรคสามของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 870 ออกไปอีกหนึ่งมาตราต่างหาก บทบัญญัติของกฎหมายญี่ปุ่น เรื่องประกันภัยหลายรายอยู่ในมาตรา 387, มาตรา 388 และมาตรา 390

หลักกฎหมายอังกฤษ

หลักทั่วไปตามกฎหมายอังกฤษ⁽⁸⁾ มีว่า ผู้เอาประกันภัยสามารถที่จะเอาประกันภัยทรัพย์สินอันใดอันหนึ่งเพื่อวินาศภัยอย่างเดียวกันที่สัญญาได้

(8) Sidney Preston and Raoul P. Colinvaux, The Law of Insurance - Life, Accident, Fire, Liability, Motor Vehicle and Guarantee, (London : Sweet & Maxwell, Ltd., 1950), pp. 150 - 51

ตามแต่จะพอใจ และในการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนเมื่อเกิดวินาศภัย ผู้เอา-
ประกันภัยยอมจะใช้สิทธิเรียกร้องเอาจากผู้รับประกันภัยรายใดรายหนึ่ง หรือหลาย
ราย และตามลำดับก่อนหลังอย่างไรก็ได้ นอกจากนี้ ข้อเท็จจริงที่ว่าสัญญาประกันภัย
ทั้งหมดนั้น จะได้กระทำขึ้นพร้อมกัน หรือโดยลำดับวันที่อย่างไร ก็ไม่ต้องคำนึงถึง
และจะเรียกค่าสินไหมทดแทนเต็มจำนวนจากผู้รับประกันภัยรายใดรายหนึ่งก็ได้ ถ้า
ทุนประกัน(sum insured) ซึ่งทำไว้กับผู้รับประกันภัยรายนั้นเท่ากับ หรือท่วมจำนวน
วินาศภัยที่แท้จริง มีข้อจำกัดอยู่แต่เพียงว่า ผู้เอาประกันภัยไม่มีสิทธิได้รับค่าสินไหม
ทดแทนเกินจำนวนความเสียหายที่ตนได้รับ

เมื่อผู้รับประกันภัยรายใดถูกเรียกร้องค่าสินไหมทดแทน
ผู้รับประกันภัยรายอื่นจะต่อสู้ว่า ผู้รับประกันภัยรายอื่นก็มีส่วนต้องรับผิดชอบด้วย ต่อสู้
เช่นนี้ตามกฎหมายยอมรับฟังไม่ได้

อย่างไรก็ดี เมื่อผู้รับประกันภัยได้ใช้ค่าสินไหมทดแทนให้
แก่ผู้เอาประกันภัยไปแล้ว ย่อมขอให้ผู้รับประกันภัยรายอื่นชดใช้คืนให้ได้ตามส่วนแห่ง
ความรับผิดชอบของแต่ละราย (9)

หลักกฎหมายอเมริกัน

การเฉลี่ยความรับผิดชอบเนื่องจากมีผู้รับประกันภัยหลายราย
นั้น ตามกฎหมายอเมริกันจะอนุญาตให้กระทำได้ก็เฉพาะในกรณีที่สัญญาประกันภัยเหลา
นั้นได้กระทำพร้อมกัน (10)

(9) Albert H. Mowbray, Insurance - Its Theory and Practice in the United States, (New York : McGraw-Hill Book Company, Inc., 1946), p. 126

(10) Albert H. Mowbray, loc. cit.

กฎหมายเกี่ยวกับการประกันวินาศภัยของประเทศที่ใช้ระบบ
ประมวลกฎหมาย กบัญญัติไว้เหมือนหลักข้างต้น (11)

นับเป็นข้อที่น่าสังเกตว่า สหรัฐอเมริกาซึ่งเป็นประเทศที่
ใช้ระบบกฎหมายจารีตประเพณี ถู้อหลักเดียวกับกฎหมายของประเทศที่ใช้ระบบ
ประมวลกฎหมาย ซึ่งรวมถึงไทยด้วย

หลักกฎหมายสหภาพโซเวียต (12)

เมื่อผู้เอาประกันภัยได้ทำสัญญาไว้กับผู้รับประกันภัยราย
หนึ่งไว้แล้ว หากต้องการจะนำทรัพย์สินอื่นเดียวกันนั้นไปทำประกันภัยกับผู้รับประกันภัย
รายอื่นอีก ผู้เอาประกันภัยจะต้องได้รับความยินยอมเป็นหนังสือจากผู้รับประกันภัย
คนแรกเสียก่อนจึงจะกระทำได้ สัญญาประกันภัยที่ได้กระทำไปโดยฝ่าฝืนข้อห้ามดัง
กล่าวข้างต้นย่อมไม่สมบูรณ์

ถ้าผู้เอาประกันภัยได้ทำสัญญาประกันภัยไว้หลายราย
สำหรับทรัพย์สินอื่นเดียวกัน และเมื่อรวมจำนวนเงินซึ่งเอาประกันภัยทุกสัญญาเข้า
ด้วยกันแล้วมีจำนวนสูงกว่ามูลค่าประกันภัย กฎหมายถือว่าสัญญาประกันภัยรายหลัง ๆ
ไม่สมบูรณ์ เฉพาะส่วนที่ทำให้ทุนประกันเกินกว่ามูลค่าประกันภัย

ข. กรณีที่มีการกำหนดราคาแห่งมูลค่าประกันภัย

ราคาแห่งมูลค่าประกันภัยในที่นี้หมายถึงราคาส่วนได้เสียของ
ผู้เอาประกันภัย หรือราคาของทรัพย์สินที่เอาประกันภัยซึ่งกำหนดโดยคู่สัญญา ราคา
แห่งมูลค่าประกันภัยนี้ กฎหมายไม่บังคับว่าจะต้องระบุไว้ในกรมธรรม์เสมอไป

(11) Sidney Preston and Raoul P. Colinvaux, op. cit., p. 151

(12) Vladimir Gsovski, Soviet Civil Law : Private Rights and Their
Background Under the Soviet Regime, Vol. 2, (Ann Arbor : University of
Michigan Law School, 1949), p. 192

แต่ถ้ามีการระบุไว้ การจ่ายสินไหมทดแทนจะเป็นประการใดมีกำหนดไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 874 ซึ่งมีข้อความดังนี้

"ถ้าคู่สัญญาได้กำหนดราคาแห่งมูลประกันภัยไว้ ผู้รับประกันภัยชอบที่จะไต่ลดจำนวนค่าสินไหมทดแทนก็แต่เมื่อพิสูจน์ได้ว่าราคาแห่งมูลประกันภัยตามที่ได้ตกลงกันไว้นั้นเป็นจำนวนสูงเกินไปหนัก และคืนจำนวนเบี้ยประกันภัยให้ตามส่วนกับทั้งดอกเบี้ย"

ถ้อยคำตามมาตรานี้ทำให้เข้าใจได้ว่า ถ้าได้กำหนดราคาแห่งมูลประกันภัยไว้แล้ว และทรัพย์สินที่เอาประกันภัยเสียหายทั้งหมด ผู้รับประกันภัยจะต้องจ่ายค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้เอาประกันภัย เป็นจำนวนเท่ากับราคาแห่งมูลประกันภัย นัยหนึ่งเท่ากับเป็นการตกลงหรือตีราคาทรัพย์สินไว้ล่วงหน้าก่อนเกิดวินาศภัย ไม่ต้องเป็นภาระที่จะต้องมาตีราคากันอีกในภายหลัง แต่ตามมาตรานี้ก็ไม่เป็นเด็ดขาดเสมอไป ที่ผูกมัดผู้รับประกันภัยจะต้องใช้ค่าสินไหมทดแทนเท่ากับราคาแห่งมูลประกันภัยที่ได้กำหนดไว้ กล่าวคือ ถ้าผู้รับประกันภัยสามารถพิสูจน์ได้ว่า ราคาแห่งมูลประกันภัยนั้นสูงเกินไป ไม่ตรงกับราคาทรัพย์สินตามความเป็นจริง ผู้รับประกันภัยก็ยอมไต่ลดค่าสินไหมทดแทนเป็นจำนวนเท่ากับผลต่างระหว่างราคาแห่งมูลประกันภัยกับราคาวินาศภัยที่พิสูจน์ได้ (กฎหมายใช้คำว่า "สูงเกินไปหนัก" ฉะนั้น ถ้าสูงเพียงเล็กน้อยจะขอลดไม่ได้)

เนื่องจากเมื่อตอนตกลงทำสัญญา ผู้รับประกันภัยคิดเบี้ยประกันภัยไว้จากจำนวนราคาแห่งมูลประกันภัย ฉะนั้น เพื่อความเป็นธรรม กฎหมายจึงให้คืนเบี้ยประกันภัยตามส่วน พร้อมทั้งชำระดอกเบี้ยให้แก่ผู้เอาประกันภัยด้วย

ราคาแห่งมูลประกันภัยตามมาตรา 867 (3) และจำนวนเงินซึ่งเอาประกันภัย ซึ่งระบุไว้ในมาตราเดียวกันใน (4) ไม่จำเป็นต้องกำหนดไว้เท่ากัน เพียงแต่ถ้ากำหนดไว้ทั้ง 2 รายการ ผู้เอาประกันภัยจะระบุจำนวนเงินซึ่งเอาประกันภัยไว้สูงกว่าราคาแห่งมูลประกันภัยไม่ได้

เมื่อพิจารณาเหตุโดยละเอียดแล้วจะเห็นว่า การประกันภัยตามความหมายของมาตรา 874 เป็นการประกันภัยซึ่งกำหนดจำนวนเงินซึ่งเอาประกันภัยไว้เท่ากับราคาแห่งมูลค่าประกันภัย หรือเป็นการประกันเต็มราคานั้นเอง ซึ่งคำสตราจารย์จิตติ ดิงคัมภีร์⁽¹³⁾ ได้อธิบายว่า "เป็นเรื่องคู่สัญญาได้กำหนดราคาแห่งส่วนได้เสีย หรือที่เรียกว่ามูลค่าประกันภัยไว้ล่วงหน้า (valued policy) ราคาของส่วนได้เสียหรือมูลค่าประกันภัยนี้ก็คือ ราคาของความเสียหายที่ผู้เอาประกันภัยจะได้รับ ถ้าหากเกิดวินาศภัยขึ้น ฉะนั้น เมื่อได้ตกลงกันไว้ล่วงหน้าแล้ว ก็ยอมผูกพันคู่สัญญา" อย่างไรก็ตาม ผู้รับประกันภัยอาจจ่ายค่าสินไหมทดแทนน้อยกว่าราคาแห่งมูลค่าประกันภัยก็ได้ ถ้าสามารถพิสูจน์ได้ว่า ราคาดังกล่าวกำหนดไว้สูงเกินไปดังได้กล่าวมาแล้ว

หลักกฎหมายอังกฤษและอเมริกัน

การกำหนดราคาทรัพย์สินที่เอาประกันภัย หรือที่ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 867 เรียกว่า "ราคาแห่งมูลค่าประกันภัย" นั้นกฎหมายอังกฤษ⁽¹⁴⁾ ก็ทำได้เช่นเดียวกัน เป็นต้นแต่เพียงว่า ผู้รับประกันภัยตามกฎหมายอังกฤษจะโต้แย้งว่า ราคาทรัพย์สินที่ได้กำหนดไว้นั้นไม่ตรงกับราคาที่แท้จริงมีได้ดังนั้น ผู้รับประกันภัยจึงไม่มีสิทธิขอพิสูจน์ราคาเพื่อชดเชยค่าสินไหมทดแทนเหมือนดังในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 874

ในการประกันแบบ valued policy เมื่อมีวินาศภัยเกิดขึ้นทรัพย์สินเสียหายทั้งหมดหรือแต่บางส่วน ผู้เอาประกันภัยก็ย่อมมีสิทธิได้รับเงินประกันภัยเต็มตามจำนวนที่ระบุไว้ หรือเป็นไปตามส่วนของมูลค่าประกันภัยแล้วแต่กรณี

(13) จิตติ ดิงคัมภีร์, คำสอนชั้นปริญญาตรีกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยประกันภัย, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แสงสุทธิการพิมพ์, 2516), หน้า 105

(14) Sidney Preston and Raoul P. Colinvaux, op. cit., p. 3

โดยที่การประกันภัยแบบ **valued policy** นี้ ผู้รับประกันภัย ไม่อาจโต้แย้งเรื่องจำนวนค่าสินไหมทดแทนได้ แม้ตามความเป็นจริงราคาของทรัพย์สินในขณะเกิดวินาศภัยจะมีจำนวนน้อยกว่าที่ระบุไว้ในกรมธรรม์ประกันภัยก็ตาม ในกรณีดังกล่าว ผู้เอาประกันภัยจึงได้รับค่าสินไหมทดแทนมากกว่าที่ต้องเสียหาย การประกันภัยแบบ **valued policy** นับว่าเป็นข้อยกเว้นของหลักที่ว่า สัญญาประกันวินาศภัยเป็นสัญญาชดใช้ค่าเสียหาย (15)

อย่างไรก็ดี การประกันภัยแบบ **valued policy** ไม่ใช่กัน แพร่หลายนัก เท่าที่ปรากฏมีในการประกันภัยทางทะเล และศิลปวัตถุเท่านั้น

ในสหรัฐอเมริกาปฏิบัติอย่างเดียวกับอังกฤษ แต่มีข้อสังเกตว่า ในบางรัฐมีกฎหมายให้หลักเรื่อง **valued policy** มาบังคับในกรณีประกันอัคคีภัย ตัวอย่าง (16)

ค. กรณีประกันภัยทรัพย์สินต่ำกว่ามูลค่าที่แท้จริง

โดยหลักทั่วไปตามกฎหมายไทย ผู้เอาประกันภัยจะเอาประกันภัยสูงกว่ามูลค่าที่แท้จริง (17) (overinsurance) หรือต่ำกว่ามูลค่าที่แท้จริง (underinsurance) ก็ได้ (มีข้อยกเว้นในบางกรณี ซึ่งจะได้กล่าวต่อไป) แต่โดยที่ การกำหนดเบี้ยประกันภัยที่จะเรียกเก็บจากผู้เอาประกันภัยแต่ละรายนั้น ผู้รับประกันภัยจะคำนวณจากจำนวนเงินซึ่งเอาประกันภัย ประกอบกับชนิดของภัยที่รับเสี่ยง ดังนั้น ถ้ากำหนดจำนวนเงินซึ่งเอาประกันภัยไว้มากเกินไป โอกาสที่จะเสียเบี้ยประกันภัยสูงขึ้นก็ย่อมมีมากเท่านั้น ในทางปฏิบัติจะปรากฏตัวอย่างการประกันภัยสูง

(15) Albert H. Mowbray, op. cit., p. 47

(16) Lewis E. Davids, op. cit., p. 209

(17) ตามประมวลกฎหมายพาณิชย์ฉบับใหม่ มาตรา 386 การประกันเกินมูลค่า สัญญาตกเป็นโมฆะ เฉพาะส่วนที่เอาประกันภัยเกิน

กว่ามูลค่าที่แท้จริงให้เห็นน้อยมาก เว้นเสียแต่ผู้เอาประกันอัคคีภัยที่ไม่สุจริตเท่านั้น
 หนึ่ง ในการประกันอัคคีภัย การที่ผู้เอาประกันภัยกำหนด
 จำนวนเงินซึ่งเอาประกันภัยไว้สูงเกินไป อาจถูกทางราชการสั่งให้ลดลงได้ โดย
 อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 29 แห่งพระราชบัญญัติประกันวินาศภัย พ.ศ. 2510

การกำหนดจำนวนเงินซึ่งเอาประกันภัยไว้สูงกว่ามูลค่า
 ที่แท้จริง นอกจากจะเป็นต้นเหตุให้เสียเบี้ยประกันภัยในอัตราสูงแล้ว หากเกิด
 วินาศภัยขึ้นมาจริง ๆ ผู้เอาประกันภัยก็ไม่มีทางได้กำไร เพราะจะได้รับค่าสินไหม
 ทดแทนไม่เกินจำนวนที่ตนต้องเสียหาย

ปัญหาจึงมีว่า ถ้ามีการกำหนดจำนวนเงินซึ่งเอาประกันภัย
 ไว้ต่ำกว่ามูลค่าที่แท้จริง ความรับผิดชอบของผู้รับประกันภัยจะเป็นประการใด ในเมื่อ
 วินาศภัยมิได้ทำให้ทรัพย์สินเสียหายโดยสิ้นเชิง ตัวอย่างบ้านราคา 200,000 บาท
 เจ้าของประกันภัยไว้เพียง 150,000 บาท เกิดไฟไหม้ไปบางส่วนคิดเป็นเงิน
 100,000 บาท ผู้เอาประกันภัยจะเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนได้เต็ม 100,000
 บาทตามที่เสียหายจริงหรือไม่

ตามตัวอย่างข้างต้นนี้ ผู้เอาประกันภัยมีสิทธิเรียกร้อง
 ค่าสินไหมทดแทนได้เต็ม 100,000 บาท เนื่องจากค่าเสียหายไม่เกินทุนประกันที่ทำ
 ไว้ คือ 150,000 บาท จะเห็นได้ว่า ผู้รับประกันภัยจะเสียเปรียบมาก เพราะได้
 คิดเบี้ยประกันภัยจากทุนประกันเพียง 150,000 บาท ซึ่งน้อยกว่าราคาบ้าน

เพื่อขจัดข้อได้เปรียบเสียเปรียบในระหว่างผู้เอาประกัน-
 ภัยและผู้รับประกันภัย ในกรมธรรม์ประกันภัยจึงมักมีข้อสัญญากำหนดไว้เป็นพิเศษ
 เรียกกันทั่วไปว่า **average clause** ซึ่งเมื่อเกิดความเสียหายแก่ทรัพย์สินที่เอาประกัน-
 ภัยแต่เพียงบางส่วน ความรับผิดชอบของผู้รับประกันภัยย่อมเป็นไปตามสัดส่วนระหว่างมูล
 ค่าที่แท้จริง และจำนวนเงินที่เอาประกันภัย โดยมีสูตรการคิดดังนี้

$$\text{ค่าสินไหมทดแทน} = \frac{\text{จำนวนเงินซึ่งเอาประกันภัย} \times \text{ความเสียหายจริง}}{\text{มูลค่าที่แท้จริงของทรัพย์สิน}}$$

ตามตัวอย่างจะเป็นดังนี้

$$\begin{aligned} \text{ค่าสินไหมทดแทน} &= \frac{150,000 \times 100,000}{200,000} \\ &= 75,000 \text{ บาท} \end{aligned}$$

เหตุที่ต้องมีการเฉลี่ยความรับผิดไปให้ผู้เอาประกันภัยนั้น ก็เพราะในทางทฤษฎีถือกันว่า ผู้เอาประกันภัยเป็นผู้เอาประกันตัวเอง⁽¹⁸⁾ ในจำนวนผลต่างระหว่างมูลค่าของทรัพย์สินกับจำนวนเงินซึ่งเอาประกันภัย ข้อสัญญา *average clause* ในกรมธรรม์ประกันอัคคีภัย ซึ่งได้รับความเห็นชอบจากราชการมีดังนี้

"11. การประกันภัยทรัพย์สินต่ำกว่ามูลค่าที่แท้จริง

ในกรณีที่เกิดวินาศภัยหรือความเสียหายแก่ทรัพย์สิน ซึ่งอยู่ในความคุ้มครองตามกรมธรรม์ฉบับนี้ และปรากฏว่าทรัพย์สินที่ได้เอาประกันภัยไว้มีมูลค่าสูงกว่าจำนวนเงินที่ได้เอาประกันภัยไว้ ให้ถือว่าผู้เอาประกันภัยเป็นผู้รับผิดชอบในส่วนที่แตกต่างกัน และในการคำนวณค่าสินไหมทดแทน ผู้เอาประกันภัยต้องรับภาระส่วนเฉลี่ยความเสียหายไปตามส่วนทุก ๆ รายการ และหากมีมากกว่าหนึ่งรายการให้พิจารณาแยกเป็นแต่ละรายการ"

กล่าวโดยสรุป ตามกฎหมายไทย ถ้าไม่เข้าเกณฑ์ต้องห้ามเฉพาะกรณีประกันอัคคีภัยตามมาตรา 29 แห่งพระราชบัญญัติประกันวินาศภัย พ.ศ. 2510 แล้ว ข้อสัญญาอาจตกลงเอาประกันภัยทรัพย์สินต่ำกว่ามูลค่าที่แท้จริงได้ และ

(18) Marcel Planiol and George Ripert, Treatise on the Civil Law, Vol. 2, Part 2, (Louisiana State Law Institute, 1939), p. 252

ถ้าในกรมธรรม์ไม่มี average clause ผู้รับประกันภัยต้องใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้เอาประกันภัยเท่ากับจำนวนความเสียหายที่เกิดขึ้น แต่ไม่เกินจำนวนเงินซึ่งเอาประกันภัย แต่ถ้ามมีการกำหนด average clause ไว้ การชดเชยความเสียหายย่อมเป็นไปตามสูตรที่กล่าวข้างต้น มีคำพิพากษาวินิจฉัยไว้เป็นตัวอย่างแล้วคือ คำพิพากษาคาลแพ่ง⁽¹⁹⁾ ในคดีระหว่างทางหุ้นส่วนจำกัดกรุงเทพสยามอิเล็กทรอนิกส์ โจทก์บริษัทกรุงเทพประกันภัย จำกัด จำเลย ซึ่งวินิจฉัยว่า "ในวันเกิดเหตุมีทรัพย์สินในรานมูลค่า 196,758.45 บาท เกินกว่าวงเงินประกัน โจทก์จึงต้องเฉลี่ยความรับผิดชอบตามกรมธรรม์ขอ 7"

หลักกฎหมายอังกฤษ

ถ้ามีข้อตกลงกันไว้ในสัญญาประกันภัยเป็นอย่างอื่น การประกันอภัยหรือการประกันวินาศภัยประเภทอื่น นอกจากการประกันภัยทางทะเล ถ้าความเสียหายเกิดขึ้นแต่เพียงบางส่วน ผู้รับประกันภัยต้องใช้ค่าสินไหมทดแทนให้เต็มจำนวนที่ผู้เอาประกันภัยได้รับความเสียหาย แต่ไม่เกินทุนประกัน⁽²⁰⁾ แต่ถ้าเป็นการประกันภัยทางทะเล และปรากฏว่ามีการเอาประกันทรัพย์สินต่ำกว่ามูลค่าที่แท้จริง ต้องนำหลักเฉลี่ยความรับผิดชอบมาบังคับ⁽²¹⁾ โดยถือว่าผู้เอาประกันภัยเอาประกันตนเองในส่วนที่ประกันต่ำกว่ามูลค่าที่แท้จริง

3.1.6 การลดจำนวนค่าสินไหมทดแทน

ผู้รับประกันภัยโดยปกติจะไม่มีสิทธิขอลดหย่อนค่าสินไหมทดแทนอันตนมีหน้าที่จะต้องใช้ให้แก่ผู้รับประกันภัย แต่ก็มีข้อยกเว้นที่ผู้รับประกันภัยอาจขอ

(19) หนังสือพิมพ์แนวหน้ายุค "เดลินิวส์", (18 กันยายน 2516), หน้า 1

(20) Sidney Preston and Raoul Colinvaux, op. cit., p. 381

(21) มาตรา 81 ของ The Marine Insurance Act, 1906

ลดได้ คือ ในกรณีที่มีการกำหนดราคาแห่งมูลประกันภัย และผู้รับประกันภัยสามารถพิสูจน์ได้ว่า ราคาแห่งมูลประกันภัยนั้น มีจำนวนสูงกว่าราคาแท้จริงเป็นอันมาก ดังใดกลาวมาแล้วใน 3.1.5 ข.

3.1.7 การเรียกคืนค่าสินไหมทดแทนซึ่งใช้ให้ผู้เอาประกันภัยหรือผู้รับประกันภัยไปโดยสำคัญผิด

การใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้เอาประกันภัยหรือผู้รับประกันภัยนั้น ในบางครั้งอาจเกิดผิดพลาดในการจ่ายได้ จึงมีปัญหาว่าในกรณีที่ผู้รับประกันภัยใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้มีสิทธิได้รับไปโดยสำคัญผิด จะสามารถเรียกคืนได้หรือไม่ เรื่องเช่นนี้ไม่ปรากฏว่ามีบทบัญญัติของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการประกันภัยกล่าวถึง ผู้เขียนมีความเห็นว่า ปัญหานี้จะต้องนำบทบัญญัติในบรรพ 2 "หนี้" ลักษณะลามมิควรได้มาใช้บังคับ

กฎหมายอังกฤษได้วางหลักในการเรียกคืนค่าสินไหมทดแทน ซึ่งจ่ายไปโดยสำคัญผิดไว้ 2 ประการ คือ ประการแรก เป็นการสำคัญผิดในข้อกฎหมาย (Mistake by law) ประการที่สอง เป็นการสำคัญผิดโดยข้อเท็จจริง (Mistake of fact) กรณีแรกได้แก่ การที่ผู้รับประกันภัยสำคัญผิดว่าตนมีหน้าที่ตามสัญญาที่จะต้องจ่าย เช่นนี้จะเรียกคืนไม่ได้ แต่ถ้าเป็นในประการหลัง ผู้รับประกันภัยจะเรียกคืนได้เสมอ (22)

3.1.8 ข้อยกเว้นความรับผิดของผู้รับประกันภัย

ก. ข้อยกเว้นตามที่กำหนดไว้ในกฎหมาย

กรณีที่ผู้รับประกันภัยไม่ต้องรับผิดในการใช้ค่าสินไหมทดแทนมีบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 879

- 1) กรณีตามวรรคแรก เป็นเรื่องที่ผู้รับประกันภัยไม่

(22) E.R. Hardy Ivamy, General Principles of Insurance Law, (London : Butterworths, 1970), pp. 390 - 92

ต้องรับผิดชอบเพราะความทุจริต หรือความประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงของผู้เอา-
 ประกันภัยหรือผู้รับประกันภัย ตามมาตรานี้ คำว่า "ทุจริต" กฎหมายมิได้นิยามหรือ
 ขยายความต่อไปว่ามีความหมายแคไหน เพียงใด นักกฎหมายผู้ทรงคุณวุฒิ⁽²³⁾ ท่าน
 หนึ่งได้อธิบายว่า ถ้าวินาศภัยได้เกิดขึ้นเพราะการกระทำโดยเจตนา หรือจงใจที่จะ
 ให้เกิดผล คือ ความวินาศภัย เช่น จุดไฟเผาบ้านซึ่งเอาประกันอัคคีภัยไว้ หรือถ้า
 วินาศภัยได้เกิดขึ้นเพราะเป็นผลอันควรจะต้องเกิดจากการกระทำเช่นนั้น เช่น จุด
 ไฟเผาบ้านข้างเคียง ซึ่งเป็นที่เห็นได้ว่าไฟนั้นจะต้องลุกลามมาถึงบ้านที่เอาประกัน
 อัคคีภัยไว้ ดังนั้นก็ถือว่า เป็นความทุจริตตามความหมายของมาตรานี้ ทั้งนี้ โดย
 ไม่จำกัดคำนึงถึงว่า ผู้กระทำมีเจตนาที่จะให้ได้รับประโยชน์จากการประกันวินาศภัย
 ด้วยหรือไม่ แต่ถ้าผู้เอาประกันภัยหรือผู้รับประกันภัยมีเจตนาพิเศษที่จะให้ได้รับ
 ประโยชน์จากการประกันวินาศภัยด้วย นอกจากจะไม่ได้รับค่าสินไหมทดแทนแล้ว
 ยังอาจได้รับโทษตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 347 อีกด้วย

ขอยกเว้นความรับผิดชอบของผู้รับประกันภัยในประการที่
 สองนั้น เป็นเรื่องทีวินาศภัยเกิดจากความประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงของผู้เอา-
 ประกันภัยหรือผู้รับประกันภัย ฉะนั้น ถ้าปรากฏแต่เพียงว่าเป็นการขาดความระมัด
 ระวังอย่างธรรมดา ๆ ผู้รับประกันภัยยังคงต้องรับผิดชอบ มีคำพิพากษาฎีกาที่
 890/2500 วินิจฉัยว่า สัญญาประกันภัยซึ่งมีข้อความว่า ผู้รับประกันภัยรับผิดชอบใน
 อุบัติเหตุนั้น ไม่หมายเฉพาะเหตุสุดวิสัย แต่หมายความถึงเหตุที่เกิดขึ้นโดยไม่
 จงใจ รวมทั้งที่เกิดขึ้นโดยความประมาทเลินเล่อของผู้เอาประกันภัยด้วย

นอกจากนี้ การกระทำของผู้รับประกันภัยซึ่งจะเป็น
 เหตุให้ผู้รับประกันภัยพ้นความรับผิดชอบนั้น ผู้เขียนเห็นว่า หมายถึงผู้รับประกันภัยซึ่งรู้ตัว
 ดีว่าตนเป็นผู้รับประกันภัยอยู่ตามสัญญาประกันภัยเท่านั้น แต่ถ้าผู้รับประกันภัยเพียงจะ
 มาทราบเอาในภายหลังเกิดวินาศภัยว่า ตนเองนั้นเป็นผู้รับประกันภัย ผู้รับประกันภัย

(23) จาร์ส เชมะจารย์, เรื่องเดิม, หน้า 131 - 32

น่าจะคงต้องรับผิดชอบตามสัญญาอยู่เช่นเดิม โดยถือว่าเมื่อเป็นข้อยกเว้นจะต้องตีความ
โดยเคร่งครัด

ผู้เขียนเห็นว่ามาตรา 879 วรรคแรก เป็นบทกฎหมาย
ที่เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน ฉะนั้น คู่สัญญาจะตกลง
กันเป็นพิเศษ โดยจะให้การประกันภัยมีผลคุ้มครองถึงกรณีที่น่ารำคาญที่เกิดจากความทุจริต
หรือความประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงของผู้เอาประกันภัยหรือผู้รับประกันภัยหรือไม่ได้

2) กรณีตามวรรคสอง ข้อยกเว้นความรับผิดในวรรคนี้
เกิดจากความไม่สมประกอบของตัววัตถุที่เอาประกันภัยเอง เช่น เอาประกันวินาศภัย
บ้านหลังหนึ่ง ต่อมาบ้านนั้นเกิดพังลงมาเองเพราะความผุของไม้ ผู้รับประกันภัยไม่ต้อง
รับผิด แต่คู่สัญญาอาจทำความตกลงกันเป็นอย่างอื่น คือ ให้ผู้รับประกันภัยรับผิดในกรณี
นี้ด้วยก็ยอมทำได้

ข. ข้อยกเว้นตามที่กำหนดไว้ในกรมธรรม์ประกันภัย

ข้อยกเว้นความรับผิดในเรื่องนี้เกิดจากความต้องการของ
ฝ่ายผู้รับประกันภัยเอง ซึ่งโดยปกติจะระบุไว้ในกรมธรรม์ประกันภัยหรือเอกสารแนบ
ท้าย กล่าวคือ ผู้รับประกันภัยหากไม่ประสงค์จะรับผิดในเรื่องใดบ้างก็ระบุไว้ มีขีด
ขึ้นจำกัดแต่เพียงว่า จะขอยกเว้นความรับผิดในเรื่องที่ขัดกับกฎหมายที่เกี่ยวกับความ
สงบเรียบร้อย หรือศีลธรรมอันดีของประชาชนไม่ได้

ตัวอย่าง ข้อยกเว้นความรับผิดของผู้รับประกันภัยที่กำหนด
ไว้ในกรมธรรม์ประกันภัยได้แก่ การไม่บอกกล่าววินาศภัยภายในกำหนด การไม่แจ้ง
การเอาประกันภัยเพิ่มเติม ฯลฯ

ข้อยกเว้นความรับผิดของผู้รับประกันภัยตามเงื่อนไขใน
กรมธรรม์ประกันภัยนั้น จะต้องเป็นเงื่อนไขที่ปรากฏชัดพอที่จะเห็นได้ว่า ถ้าไม่ปฏิบัติ
ตามเงื่อนไขนั้นแล้ว ผู้เอาประกันภัยหรือผู้รับประกันภัยจะไม่มีสิทธิได้รับค่าสินไหมทด
แทน⁽²⁴⁾ ในทางตรงกันข้าม ถ้าเป็นเงื่อนไขที่ไม่เด่นชัดพอ ผู้รับประกันภัยยังคง

(24) จิตติ ตึงศักดิ์, เรื่องเดิม, หน้า 98

ต้องรับผิดชอบอยู่ ดังคำวินิจฉัยของคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 536/2475 ว่า สัญญาประกันภัยมี
 ข้อความว่า ผู้เอาประกันภัยต้องส่งรายละเอียดทรัพย์สินที่ต้องวินาศภัยแก่ผู้รับประกันภัย
 แต่สัญญาหาได้กำหนดไว้ไม่ว่า ถ้าผู้เอาประกันภัยไม่ส่งบัญชีแล้ว ผู้รับประกันภัยไม่ต้อง
 รับผิดชอบ ดังนั้น การที่ผู้เอาประกันภัยมิได้ส่งบัญชีรายละเอียดทรัพย์สิน หากทำให้ผู้รับ-
 ประกันภัยพ้นจากความรับผิดชอบ

3.2 ส่งมอบกรมธรรม์ประกันภัย

ดังที่กล่าวมาแล้วในบทต้น ๆ ว่า กฎหมายไทยไม่ได้บัญญัติว่า สัญญา
 ประกันภัยจะต้องทำตามแบบอย่างไร ในบางประเทศ เช่น ประเทศอังกฤษ⁽²⁵⁾
 ตาม common law คู่กรณีสามารถทำสัญญาประกันภัยกันได้โดยวาทะ ในการประกัน-
 ภัยบางประเภท กฎหมายบังคับแต่เพียงว่า ถ้าคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งประสงค์จะฟ้องร้อง
 ให้บังคับคดีคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่ง จะต้องเป็นหลักฐานเป็นหนังสืออย่างใดอย่างหนึ่งลงลายมือ
 ชื่อของฝ่ายหลัง หรือลายมือชื่อของตัวแทนฝ่ายนั้น แต่โดยที่การประกันภัยเป็นกิจการ
 ซึ่งกระทบกระเทือนถึงความปลอดภัยและผลประโยชน์ของสาธารณชน รัฐจึงได้วาง
 มาตรการควบคุมเป็นพิเศษ เพราะเกรงว่าจะมีการเอาผิดเอาเปรียบซึ่งกันและกัน
 ในบรรดามาตรการทั้งหลายเช่นนี้ ย่อมรวมถึงบังคับให้ผู้รับประกันภัยออก "กรม-
 ธรรม์ประกันภัย" ไว้เป็นหลักฐาน เพื่อป้องกันการโต้แย้ง และแม้จะมีคดีความเกิด
 ขึ้น ก็ไม่เป็นการยากที่ศาลจะค้นหาเจตนารมณ์ของคู่กรณี เพราะอย่างน้อยก็อาจทราบ
 ได้จากข้อความที่ปรากฏในกรมธรรม์ประกันภัยนั้นเอง เนื่องจากในกรมธรรม์ประกัน-
 ภัยทุกฉบับจะมีรายการละเอียดที่สำคัญเกี่ยวกับข้อตกลงของคู่สัญญาไว้อย่างครบถ้วน
 ตามกฎหมายไทยในกรมธรรม์ประกันภัยจะต้องมีรายการอะไรบ้าง มีกำหนดไว้ใน
 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 867

(25) Sidney Preston and Raoul Colinvaux, op. cit., p. 15

กรมธรรม์ประกันภัยที่ว่านี้ไม่ใช่สัญญาประกันภัย เพราะสัญญาประกันภัยได้เกิดขึ้นแล้ว เมื่อผู้รับประกันภัยสนองรับค่าเส่นอของผู้เอาประกันภัย ซึ่งตามปกติจะปรากฏในแบบฟอร์ม (proposal form) กรมธรรม์ประกันภัยจึงเป็นแต่เพียงเอกสารที่ฝ่ายผู้รับประกันภัยได้ทำขึ้นเพื่อเป็นการยืนยันว่า ได้มีการทำสัญญาประกันภัยขึ้นแล้ว และโดยที่มาตรา 867 บังคับให้ผู้รับประกันภัยต้องลงลายมือชื่อในกรมธรรม์ประกันภัยด้วย ฉะนั้น จึงเป็นอันแน่ใจได้ว่า กรมธรรม์ประกันภัยเป็นหลักฐาน เป็นหนังสือตามนัยประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 867

กรมธรรม์ประกันภัยนั้น นอกจากจะต้องมีรายการตามที่กำหนดไว้ในมาตราดังกล่าวแล้ว ข้อความที่ปรากฏในกรมธรรม์ประกันภัย ผู้รับประกันภัยจะเลือกกำหนดเอาตามใจชอบไม่ได้ คือ นอกจากจะต้องมีรายละเอียดต่าง ๆ ตรงตามที่ตกลงกันในสัญญาประกันภัยแล้ว ข้อความที่จะใช้จะต้องได้รับความเห็นชอบจากนายทะเบียนตามมาตรา 21 แห่งพระราชบัญญัติประกันวินาศภัย พ.ศ. 2510 อีกด้วย นับว่ารัฐได้เข้ามามีส่วนคุ้มครองส่วนได้เสียของผู้เอาประกันภัยเป็นอย่างมาก

เมื่อผู้รับประกันภัยได้ทำกรมธรรม์ประกันภัยเสร็จเรียบร้อยแล้ว วรรคสองแห่งมาตรา 867 กำหนดให้เป็นหน้าที่ของผู้รับประกันภัย ที่จะต้องส่งกรมธรรม์ประกันภัยซึ่งมีข้อความถูกต้องตามสัญญาแก่ผู้เอาประกันภัยฉบับหนึ่ง

เป็นที่เข้าใจว่า ในทางปฏิบัติผู้รับประกันภัยจะทำกรมธรรม์ประกันภัยสำหรับแต่ละสัญญาก็ฉบับก็ได้ตามแต่จะสะดวก

ปัญหาที่ว่า หน้าที่ของผู้รับประกันภัยตามมาตรา 867 นี้ จะมีความสำคัญมากน้อยเพียงใด ถ้าคู่สัญญาตกลงกันว่า ผู้รับประกันภัยไม่จำเป็นต้องส่งกรมธรรม์ประกันภัยให้แก่ผู้เอาประกันภัย จะมีผลกระทบกระเทือนต่อความสมบูรณ์ของสัญญาประกันภัยที่ได้ทำกันไว้แล้วหรือไม่

ปัญหานี้ยังไม่เคยได้รับการพิจารณาวินิจฉัยจากศาลฎีกา แต่ผู้เขียนเห็นว่าข้อความในกฎหมายที่ให้เป็นที่หน้าที่ของผู้รับประกันภัย ที่จะต้องส่งกรมธรรม์ประกันภัยให้แก่ผู้เอาประกันภัยฉบับหนึ่งนี้ ไม่ใช่บทกฎหมายที่ขัดกับความสงบเรียบร้อยของประชาชน คู่สัญญาจึงมีอิสระที่จะตกลงกันเป็นอย่างอื่นได้ ฉะนั้น เมื่อตกลงกันว่า

ผู้รับประกันภัยไม่ต้องส่ง ก็ไม่ทำให้สัญญาประกันภัยไม่สมบูรณ์ เพียงแต่ว่าเป็นเหตุให้ฝ่ายผู้เอาประกันภัยขาดหลักฐานเป็นหนังสือ ซึ่งมีลายมือชื่อของฝ่ายผู้ต้องรับผิดชอบ (ผู้รับประกันภัย) ไปอย่างหนึ่งเท่านั้นเอง ความจริงหลักฐานเป็นหนังสือซึ่งผู้เอาประกันภัยจะใช้นั้นและนำไปใช้ในการฟ้องร้องบังคับคดีนั้น อาจใช้เอกสารอย่างอื่นได้นอกเหนือจากกรมธรรม์ประกันภัย เป็นต้นว่า หนังสือตอบรับคำเสนอ เมื่อผู้รับประกันภัยได้รับคำเสนอเขาทำสัญญา (proposal form) แล้ว และผู้รับประกันภัยตอบตกลงรับประกันภัยตามรายละเอียดที่ปรากฏในคำเสนอเขาทำสัญญานั้น โดยการมีเจตหมายตอบแจ้งผลการตัดสินใจของตนให้ผู้เอาประกันภัยทราบ พร้อมทั้งมีลายมือชื่อของผู้รับประกันภัยด้วย ในกรณีอย่างนี้ก็ยอมถือได้ว่า เจตหมายสนองรับคำเสนอของผู้เอาประกันภัยเป็นหลักฐานเป็นหนังสือในความหมายของกฎหมายแล้ว

อย่างไรก็ดี ปัญหาต่อไปว่า ถ้าคู่สัญญาตกลงกันว่าจะไม่มีการออกกรมธรรม์ประกันภัย ข้อตกลงเช่นนี้จะมีผลบังคับกันตามกฎหมายได้หรือไม่ ผู้เขียนเห็นว่า ข้อตกลงเช่นนี้น่าจะขัดกับความในมาตรา 21 วรรคแรกแห่งพระราชบัญญัติประกันวินาศภัย พ.ศ. 2510 ซึ่งเป็นกฎหมายอันเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน จึงตกเป็นโมฆะตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 113 ข้อความในมาตรา 21 วรรคแรกแห่งพระราชบัญญัติดังกล่าวมีดังนี้ "กรมธรรม์-

ประกันภัยที่บริษัทออกให้แก่ผู้เอาประกันภัย ต้องเป็นไปตามแบบ และข้อความที่นายทะเบียนได้ให้ความเห็นชอบ ทั้งนี้ ให้รวมทั้งเอกสารประกอบหรือแนบท้ายกรมธรรม์ประกันภัยนั้นด้วย"

3.3 คินเบี้ยประกันภัย

หน้าที่ของผู้รับประกันภัยในการคินเบี้ยประกันภัย พอจะจำแนกที่มาได้ดังนี้

3.3.1 การคินเบี้ยประกันภัยตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ การคินเบี้ยประกันภัยจะเกิดขึ้นได้ในกรณีต่อไปนี้

ก. เลิกสัญญาในกรณีทั่ว ๆ ไปในบรรพ 2 หนี้ ลักษณะ 2

หมวด 4

ข. ผู้เอาประกันภัยขอเลิกสัญญาตามมาตรา 872

ค. ผู้เอาประกันภัยขอลดจำนวนเงินซึ่งเอาประกันภัยตาม

มาตรา 873

ง. ผู้รับประกันภัยขอลดจำนวนค่าสินไหมทดแทนตามมาตรา

874

3.3.2 การคืนเบี้ยประกันภัยตามพระราชบัญญัติประกันวินาศภัย พ.ศ.

2510

มีบัญญัติไว้ในมาตรา 21 วรรคสี่ ซึ่งเป็นเรื่องและผู้เอาประกันภัยขอเลิกสัญญา เนื่องจากผู้รับประกันภัยออกกรมธรรม์ประกันภัย โดยใช้แบบหรือข้อความที่นายทะเบียนประกันวินาศภัยมิได้ให้ความเห็นชอบ และในมาตรา 30 กรณีที่ผู้เอาประกันภัยขอเลิกสัญญา เพราะเหตุที่มีการกำหนดจำนวนเงินซึ่งเอาประกันภัยไว้สูงกว่าราคาทรัพย์สินมาก จนถึงกับทางราชการมีคำสั่งให้ลดจำนวนเงินซึ่งเอาประกันภัยลงตามลำดับ

3.3.3 การคืนเบี้ยประกันภัยตามที่ระบุไว้ในกรมธรรม์ประกันภัย

กรมธรรม์ประกันภัยรถยนต์ฉบับมาตรฐานได้กำหนดการคืนเบี้ยประกันภัยไว้ 2 กรณี คือ

ก. กรณีที่คู่สัญญาฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งขอบอกเลิกสัญญา

ข. กรณีที่ในระหว่างระยะเวลาที่เอาประกันภัยไม่มีการเรียกร้องค่าเสียหายเกิดขึ้น

กรณีที่มีการบอกเลิกสัญญาก็ดี กรณีลดจำนวนเงินซึ่งเอาประกันภัย (ทุนประกัน) ก็ดี หรือกรณีที่ผู้รับประกันภัยเป็นผู้ขอลดค่าสินไหมทดแทนเองก็ดี ผู้รับประกันภัยได้รับเบี้ยประกันภัยไปแล้วสำหรับช่วงระยะเวลาที่ตกลงกัน ดังนั้น เมื่อมีการบอกเลิกสัญญา ฯลฯ เกิดขึ้นก่อนครบอายุสัญญา ก็จะมีเบี้ยประกันภัยอยู่ส่วน

หนึ่งที่ต้องถือว่าเป็นส่วนเกิน (ซึ่งภาษาอังกฤษเรียกว่า unearned premium) อันผู้เอา-
ประกันภัยไม่ควรจะยึดถือไว้เพื่อประโยชน์แห่งตน ด้วยเหตุนี้เอง กฎหมายจึงกำหนด
ให้เป็นหน้าที่ของผู้รับประกันภัยที่จะต้องคืนเบี้ยประกันภัยส่วนเกินนี้ เพื่อให้เกิดความ
เป็นธรรมแก่คู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่ง

อย่างไรก็ดี การคืนเบี้ยประกันภัยตาม 3.3.3 ข. ตามหลัก
เกณฑ์ที่กำหนดไว้ในกรมธรรม์ประกันภัย (กรมธรรม์ประกันรถยนต์) นั้น มีเหตุผลต่าง
กับที่ได้กล่าวมาแล้ว เพราะเป็นกรณีที่ผู้รับประกันภัยต้องการจงใจให้ลูกค้าของตนเพิ่ม
ความระมัดระวังในการใช้ทรัพย์สินที่เอาประกันภัยให้มากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ ผู้เอา-
ประกันภัยจะได้รับเบี้ยประกันภัยคืนจะต้องปรากฏว่า

1. ไม่มีการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนจากผู้รับประกันภัยเลย
ตลอดอายุสัญญา และ

2. มีการต่ออายุสัญญาประกันภัย
เมื่อพิจารณาให้ถ่องแท้แล้วจะเห็นว่า การคืนเบี้ยประกันภัย
ตาม 3.3.3 ข. นี้ ในทางปฏิบัติมิได้มีการคืนกันจริง ๆ แต่จะใช้วิธีหักกลบลบยอด
กัน โดยนำเบี้ยประกันภัยส่วนที่จะคืนนี้ไปหักจากเบี้ยประกันภัยงวดต่อไปที่มีการต่ออายุ
สัญญา ซึ่งมีผลให้ผู้เอาประกันภัยจ่ายเบี้ยประกันภัยน้อยลงกว่าเดิมในงวดต่อไปเท่านั้น
และเบี้ยประกันภัยส่วนที่นำมาหักนี้ ไม่ถือว่าเป็น unearned premium

ในการคืนเบี้ยประกันภัย ผู้รับประกันภัยต้องกระทำโดยเร็ว ถ้า
ปรากฏว่า ผู้รับประกันภัยประวิงการคืนเบี้ยประกันภัยที่ต้องคืนโดยไม่มีเหตุอันสมควร
หรือโดยไม่สุจริต นอกจากผู้รับประกันภัยจะต้องรับผิดชอบชำระดอกเบี้ยด้วยแล้ว ยังอาจ
ถูกรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์สั่งเพิกถอนใบอนุญาตประกอบธุรกิจประกันวินาศภัย
ได้อีกด้วย ทั้งนี้ โดยอาศัยอำนาจตามความในมาตรา 43 แห่งพระราชบัญญัติประกัน
วินาศภัย พ.ศ. 2510

หลักกฎหมายต่างประเทศหลักกฎหมายอังกฤษ (26)

การคืนเบี้ยประกันภัยแยกได้เป็นสองประการ คือ

ก. คืนเบี้ยประกันภัยทั้งหมด

ผู้รับประกันภัยมีหน้าที่จะต้องคืนเบี้ยประกันภัยทั้งหมดให้แก่
ผู้เอาประกันภัยในกรณีดังต่อไปนี้

1. สัญญาประกันภัยตกเป็นโมฆะ
2. บริษัทออกกรมธรรม์ประกันภัยเกินขอบเขตที่บริษัทได้

รับอนุญาต (ultra vires)

3. กรมธรรม์ประกันภัยไม่ชอบด้วยกฎหมาย
4. มีการบอกกล่าวสัญญาประกันภัยซึ่งเป็นโมฆียะ เพราะ
เหตุที่การไม่เปิดเผยข้อความจริง (27) ของผู้เอาประกันภัยเป็นไปโดยสุจริต
5. ผู้รับประกันภัยเข้าทำสัญญาโดยใช้กลฉ้อฉล หรือโดย

มีเจตนาทุจริต

6. ขณะทำสัญญา วัตถุที่เอาประกันภัยถูกทำลายไปโดย

สิ้นเชิงก่อนแล้ว

7. ภายหลังจากที่ได้ทำสัญญาประกันภัยแล้ว ไม่สามารถที่จะ
ทราบได้โดยเฉพาะเจาะจงว่า ทรัพย์สินอันใดได้เอาประกันไว้

8. ผู้เอาประกันภัยไม่มีส่วนได้เสียในเหตุที่ประกันภัย

(26) E.R. Hardy Ivamy, op. cit., pp. 160 - 65

(27) หมายถึงข้อความจริง ซึ่งอาจจูงใจผู้รับประกันภัยให้เรียกเบี้ยประกัน-
ภัยสูงขึ้น หรือบอกปิดไม่ยอมทำสัญญา

ข. คืนเบี้ยประกันภัยบางส่วน

1. กำหนดจำนวนเงินที่เอาประกันภัยไว้สูงกว่าราคาทรัพย์สิน (overinsurance)
2. การคืนเบี้ยประกันภัยเนื่องจากเหตุที่ระบุไว้ในกรมธรรม์ประกันภัย
3. มีการชำระบัญชีของผู้รับประกันภัย (liquidation)

หลักกฎหมายฟิลิปปินส์

การคืนเบี้ยประกันภัยตามกฎหมายของฟิลิปปินส์มีบัญญัติไว้ในรัฐบัญญัติประกันภัยมาตรา 73 ดังนี้

1. คืนเบี้ยประกันภัยให้ทั้งหมด เมื่อวัตถุที่เอาประกันภัยนั้นไม่มีโอกาสที่จะประสบความเสียหายเนื่องจากภัยตามที่ตกลงกันไว้ในสัญญาได้เลย
2. คืนเบี้ยประกันภัยให้ตามส่วนเฉลี่ย ในกรณีที่ผู้เอาประกันภัยบอกเลิกสัญญาก่อนครบอายุสัญญา

หลักกฎหมายญี่ปุ่น

ประมวลกฎหมายพาณิชย์ญี่ปุ่นมาตรา 399 บัญญัติว่า

"ในกรณีสัญญาประกันภัยที่ได้กระทำขึ้น ไม่อาจบังคับได้ทั้งหมดหรือแต่บางส่วน ผู้รับประกันภัยต้องคืนเบี้ยประกันภัยให้แก่ผู้เอาประกันภัยทั้งหมด หรือแต่บางส่วนแล้วแต่กรณี ทั้งนี้ ภายใต้ง่อนไข่ว่า ผู้รับประกันภัยและผู้เอาประกันภัยได้ตกลงทำสัญญากันโดยสุจริต และมีได้ประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรง"

นอกจากนี้ ยังมีบัญญัติไว้อีกในมาตรา 408 ซึ่งเป็นกรณีที่ภัยที่กำหนดไว้สูญสิ้นไป คล้ายคลึงกับประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 864

โดยสรุปอาจกล่าวได้ว่า ส่วนใหญ่ประเทศต่าง ๆ จะกำหนดหลักเกณฑ์การคืนเบี้ยประกันภัยไว้คล้าย ๆ กัน ที่น่าสังเกตก็คือ ตามกฎหมายอังกฤษนั้น บริษัทผู้รับประกันภัยบริษัทใดมีการชำระบัญชี จำต้องคืนเบี้ยประกันภัยให้ผู้เอาประกันภัย

บางส่วน

3.4 ออกค่าใช้จ่ายในการตีราคาทรัพย์สิน

ในการประกันวินาศภัยนั้น ปัญหาโต้เถียงที่เกิดขึ้นบ่อยที่สุด และเป็นปัญหาที่แก้ไขยากที่สุด ได้แก่การกำหนดจำนวนค่าสินไหมทดแทน ซึ่งผู้รับประกันภัยจะต้องชดใช้ให้แก่ผู้เอาประกันภัย เพราะเป็นธรรมดาที่ฝ่ายผู้เอาประกันภัยก็อยากได้ค่าสินไหมทดแทนมากที่สุด ส่วนด้านผู้รับประกันภัยก็ต้องการจ่ายน้อยที่สุดเท่าที่กฎหมายและสัญญาประกันภัยจะเปิดช่องให้ ฉะนั้น การตีราคาวินาศภัยจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง

หลักกฎหมายไทย

หลักเกณฑ์ในการตีราคาทรัพย์สินมีบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 877 โดยให้ถือราคา ณ สถานที่ และในเวลาซึ่งเหตุวินาศภัยได้เกิดขึ้น และในมาตราเดียวกันนี้ยังได้บัญญัติต่อไปอีกว่า จำนวนเงินซึ่งได้เอาประกันภัยไว้ ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่า เป็นหลักประมาณอันถูกต้องในการตีราคา

บทบัญญัติข้างต้นนี้ นับว่าเป็นประโยชน์แก่ผู้เอาประกันภัยอยู่ไม่น้อย ที่ไม่ต้องเป็นฝ่ายตีราคาความเสียหายที่เกิดแก่ทรัพย์สินที่เอาประกันภัย เหตุที่กฎหมายบัญญัติเป็นคุณแก่ผู้เอาประกันภัยเช่นนี้ ก็คงเป็นเพราะผู้ร่างกฎหมายคงจะได้พิจารณาแล้วว่า การตีราคาความเสียหายนั้นไม่ใช่เรื่องง่ายสำหรับผู้เอาประกันภัย ซึ่งส่วนใหญ่จะไม่มีความรู้ความชำนาญในเรื่องนี้ จึงปล่อยให้เป็นที่ของผู้รับประกันภัย ซึ่งมีความชำนาญมากกว่าเป็นฝ่ายพิสูจน์หักล้างเอาเอง เมื่อเห็นว่าไม่ตรงกับความเป็นจริง

อนึ่ง ข้อสันนิษฐานของกฎหมายที่กล่าวข้างต้น น่าจะนำมาปรับกับข้อเท็จจริงได้เฉพาะในกรณีที่วัตถุที่เอาประกันภัยเสียหายทั้งหมดเท่านั้น คือ ไม่รวมกรณีที่ทรัพย์สินเสียหายแต่เพียงบางส่วน ซึ่งเห็นได้ชัดเจนว่า มีมูลค่าน้อยกว่าจำนวนเงินที่เอาประกันภัยไว้ ซึ่งในกรณีหลังนี้ เป็นความจำเป็นอย่างหนึ่งที่จะต้องทราบราคาวินาศภัยอันแน่นอน

ความจริงการตีราคาวินาศภัยนี้ ไม่มีกฎหมายบังคับว่าจะต้องกระทำ คงปล่อยให้เป็นสิทธิของคู่สัญญาที่จะใช้ดุลพินิจเอาเองว่า ควรจะทำหรือไม่ จะเห็นได้ว่า ถ้าผู้รับประกันภัยยอมชำระค่าสินไหมทดแทนให้ตามที่ผู้เอาประกันภัยเรียกร้องในครั้งแรก ความจำเป็นในเรื่องตีราคาวินาศภัยย่อมไม่มี แต่ตรงกันข้าม ถาดตกลงค่าเสียหายกันไม่ได้ในครั้งแรก ผู้รับประกันภัย (ซึ่งไม่มีข้อสันนิษฐานของกฎหมายเป็นคุณแก่ตน) ก็จำเป็นจะต้องทราบราคาวินาศภัยที่แท้จริงเพื่อสนับสนุนข้ออ้าง ผู้เขียนเห็นว่า น่าจะเป็นเพราะเหตุดังกล่าว จึงได้บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 878 ว่า "ค่าใช้จ่ายในการตีราคาวินาศภัยนั้น ท่านว่าผู้รับประกันภัยต้องเป็นผู้ออกใช้"

หลักกฎหมายญี่ปุ่น

ประเทศญี่ปุ่นซึ่งใช้ระบบประมวลกฎหมาย มีบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายพาณิชย์มาตรา 393 คล้ายคลึงของไทยที่สุด โดยบัญญัติไว้ดังนี้ "จำนวนเงินค่าเสียหายซึ่งผู้รับประกันภัยจะต้องรับผิดชอบ ให้กำหนดมูลค่า ณ เวลา และสถานที่ที่เกิดความเสียหาย

ค่าใช้จ่ายอันจำเป็นในการกำหนดจำนวนค่าเสียหายดังกล่าวในวรรคก่อน ผู้รับประกันภัยเป็นผู้ออก"

ดังได้กล่าวมาแล้วในบทที่ 1 ว่า สัญญาประกันภัยเป็นสัญญาชดใช้ค่าเสียหาย ซึ่งมีความหมายว่า ผู้เอาประกันภัยจะมีสิทธิได้รับค่าสินไหมทดแทนเพียงเท่าที่ได้รับความเสียหายจริงเท่านั้น แต่ถาความเสียหายนั้นมีจำนวนสูงกว่าจำนวนเงินที่เอาประกันภัย ผู้รับประกันภัยยอมรับผิดชอบอย่างสูง เท่ากับจำนวนเงินที่เอาประกันภัย

ตัวอย่าง ก. ได้ทำสัญญาประกันอัคคีภัยบ้านของตนหลังหนึ่งไว้กับบริษัท ข. โดยกำหนดทุนประกันไว้ 200,000 บาท ต่อมาเกิดอัคคีภัยไหมบ้านของ ก. เสียหายหมดทั้งหลัง และจากการตีราคาวินาศภัย ปรากฏว่าบ้านของ ก. มีมูลค่า 300,000 บาท และในการนี้บริษัท ข. ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการตีราคาไปเป็นเงิน 1,000 บาท

ตามตัวอย่างข้างต้นนี้ ก. มีสิทธิเรียกค่าสินไหมทดแทนจากบริษัท ข. ได้ไม่เกิน 200,000 บาท ทั้งนี้ ตามนัยประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 877 วรรคท้าย ซึ่งห้ามมิให้ผู้เอาประกันภัยคิดค่าสินไหมทดแทนเกินไปกว่าจำนวนเงินซึ่งเอาประกันภัยไว้

ปัญหาที่น่าคิดจึงเกิดขึ้นว่า ค่าใช้จ่ายในการตีราคาวินาศภัยจำนวน 1,000 บาทนี้ จะรวมอยู่ใน 200,000 บาท ซึ่งเป็นจำนวนเงินสูงสุดซึ่งบริษัท ข. จะต้องรับผิดชอบต่อ ก. หรือไม่ คือว่าถ้ารวมอยู่ วินาศภัยครั้งนี้ บริษัท ข. จะต้องจ่ายทั้งสิ้นเป็นเงิน 200,000 บาท แต่ถ้าไม่รวม บริษัท ข. ต้องเสียเงินทั้งหมด 201,000 บาท

ปัญหานี้ไม่มีคำพิพากษาฎีกาวินิจฉัยไว้เป็นบรรทัดฐาน แต่ผู้เขียนเห็นว่า บริษัท ข. จะเอาค่าใช้จ่ายในการตีราคาวินาศภัยรวมอยู่ในจำนวนเงินค่าสินไหมทดแทน ซึ่งตนจะต้องรับผิดชอบไม่ได้ ค่าใช้จ่ายดังกล่าว ไม่ใช่เงินซึ่งผู้รับประกันภัยจ่ายไปในฐานะที่เป็นค่าสินไหมทดแทน แต่จ่ายไปในฐานะที่เป็นค่าจ้างให้แก่บุคคลที่สาม ซึ่งไม่ใช่ผู้รับประกันภัยตามสัญญา

ในประกาศอังกฤษก็ถือหลักนี้เช่นเดียวกัน คือ เงินค่าจ้างซึ่งผู้รับประกันภัยจะต้องจ่ายให้แก่เจ้าหน้าที่ผู้ทำความตกลงค่าเสียหาย (loss adjuster) ถือว่าเป็นเงินต่างหากจากค่าสินไหมทดแทนสูงสุด (maximum liability) ซึ่งผู้รับประกันภัยจะต้องรับผิดชอบต่อผู้เอาประกันภัยตามสัญญา (28)